

Javne nabavke na severu Kosova

- Fokus grupe -

Mitrovica, april 2019.

ANALIZA FOKUS GRUPA

- SAŽETAK -

I. Uvod

Fokus grupe, kao kvalitativna metodologija istraživanja, veoma su podesno sredstvo koje se primenjuje da bi se dobila validna informacija važna za potrebe različitih programa koji se bave ispitivanjem određene društvene pojave. Prednost metodologije fokus grupa u odnosu na uobičajene standardne metode je u sledećem: podaci potiču od same grupe (bez unapred definisanih striktnih pravila-razgovor), vezana je za relevantnu grupu, homogena je jer uključuje osobe sličnih karakteristika/interesovanja, fleksibilna je jer obezbeđuje dobru konverzaciju o zadatoj temi, omogućava iskrene iskaze učesnika/ca i u analizi rezultata nisu važne brojke već se analiza vrši na osnovu izgovorenih reči/izjava. Napred navedene činjenice opravdavaju izbor ove metodologije u proceni stavova privrednika i njihovoj ulozi vezano za javne nabavke I tendere na Severu Kosova.

II. Metodologija

Fokus grupa izabrana je kao istraživačka tehnika za istraživanje među vlasnicima malih I srednjih preduzeća na Severu Kosova i ona je korišćena da se dobiju odgovori na pitanja u vezi sa tri osnovna problema:

- **Koliko ste upoznati sa procesom javnih nabavki u vasoj lokalnoj samoupravi**
- **Predlozi za poboljšanje informisanosti privrednih subjekata o procesu javnih nabavki u opštinama.**
- **Koliko ste upoznati sa platformom e-nabavke preko koje se rade javne nabavke**

2. Kao uvod u problem, u okviru fokus grupe korišćene su studije slučaja i lista predefinisanih pitanja, koji su sastavni deo izveštaja.

3. Za učesnike u fokus grupama birane su osobe koje su učestvovali ili nisu imali mogućnosti da učestvuju u procesu javnih nabavki.

III. Način obrade u analizi fokus grupa

Obrada i analiza rađena je na dva nivoa:

1. Svi odgovori prikupljeni u toku odvijanja fokus grupe, sistematizovani su prema ključnim pitanjima i registrovani u originalu (onako kako su izgovoreni).

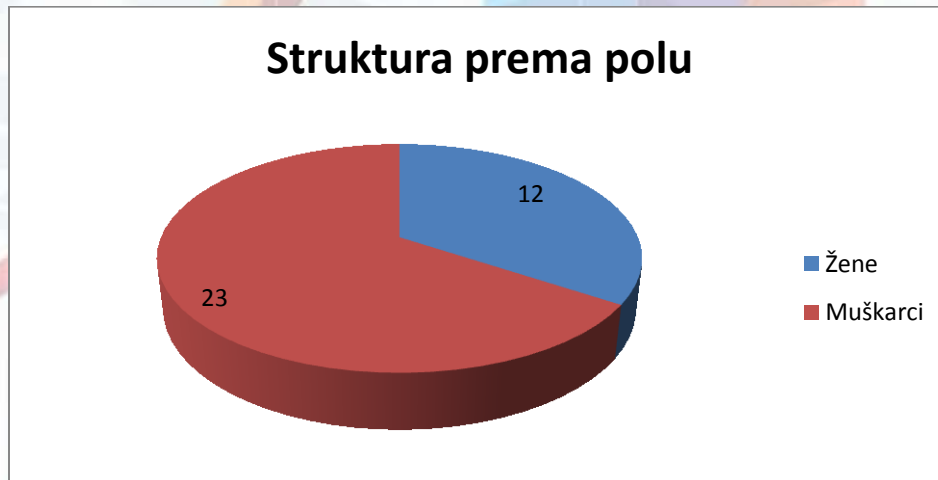
2. Odgovori su zatim grupisani prema kategorijama i izraženo je procentualno učešće svake od predefinisanih kategorija odgovora u ukupnom broju odgovora na dato pitanje. Ovaj deo se obrađuje i opisuje u daljem tekstu.

IV. Rezultati

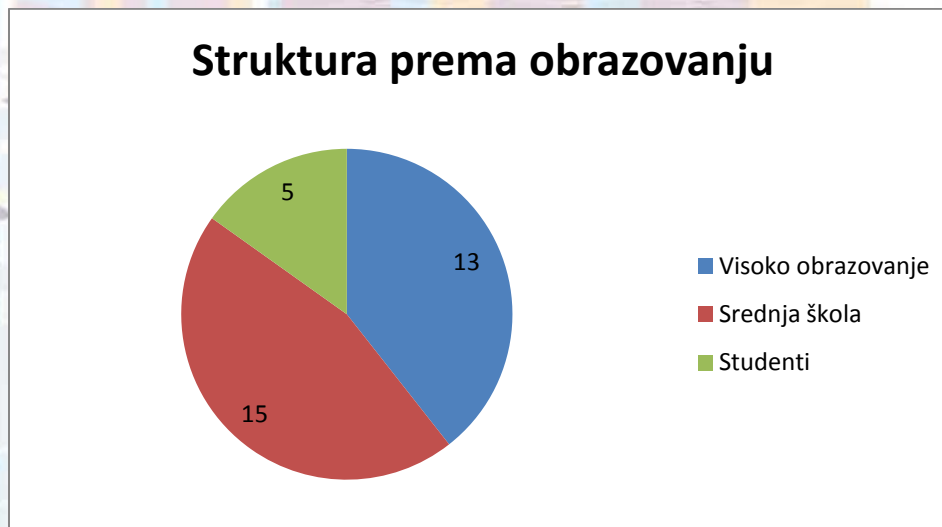
A. Opšti podaci

1. U periodu od 1. marta do 1. aprila urađeno je ukupno 4 fokus grupa u Severnoj Mitrovici, Zubinom Potoku, Zvečanu i Leposaviću. Uporedo sa focus grupama obavljen je i razgovor sa opštinskim službenicima za javne nabavke. Ukupno su bile uključene 35 osobe u 4 opštine na Severu Kosova.
2. Prosečan broj osoba u jednoj fokus grupi je iznosio 8, što je obezbeđivalo adekvatne uslove za rad.
3. Prema obrazovanju, bili su zastupljeni privrednici sa visokom školskom spremom kao i sa srednjom stručnom spremom. Homogenost focus grupa je obezbeđena na osnovu veličine privrednog subjekta, broja zaposlenih i mesta delovanja.
4. Prema polu, učestvovalo je 12 žena i 23 muškarca.

Grafikon 1

Grafikon 2:

B . Istraživačke oblasti

1. Koliko ste upoznati sa procesom javnih nabavki u vasoj lokalnoj samoupravi

Skupština Kosova prepoznajući potrebu za unapređenjem i opštim usklađivanjem aktivnosti javne nabavke je usvojila je Zakon o javnim nabavkama na Kosovu. Cilj ovog zakona je da obezbedi:

- efikasnije, povoljnije, transparentnije i pravednije korišćenje javnih fondova i javnih izvora na Kosovu
- integritet i odgovornost javnih zvaničnika, javnih službenika i drugih lica koja vrše ili su uključena u aktivnost javne nabavke
- stvaranje stručne institucionalne kulture javnih zvaničnika koja vrše ili su uključena u aktivnost javne nabavke.

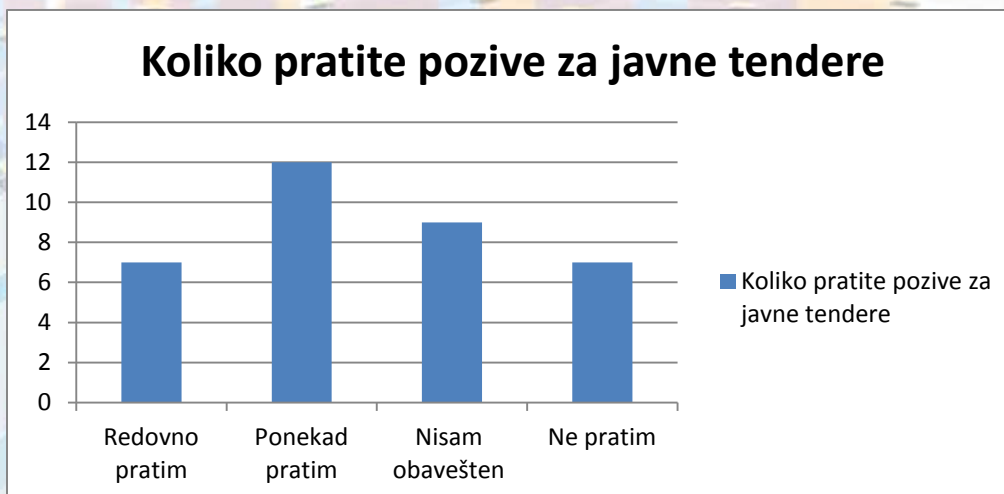
Generalno se, na ovom najopštijem nivou analize, može konstatovati da privrednici nisu generalno upoznati sa procesom javnih nabavki u svojim opštinama.

Problem je i u tome što u 4 opštine na Severu Kosova ne postoji neki zvaničan sajt na kome bi se nalazile sve informacije i pozivi vezani za javne nabavke. Medjutim, sve 4 opštine imaju službene stranice opština gde se informacije o javnim nabavkama nalaze.

Većina preduzeća na Severu Kosova su mala ili individualna i tu možda leži ključni problem zašto je većina privrednika nezainteresovana o procesima javnih nabavki. Većina vlasnika malih i individualnih preduzeća smatra da nema kapaciteta i mogućnosti da se prijave na tender javnih nabavki i da isti dobiju, usled toga i neka vrsta letargija vezano za sam process javnih nabavki.

Sa druge strane vlasnici srednjih preduzeća, kojih je svega nekoliko u sve 4 opštine, prate procese i pozive za javne nabavke i učestvuju na njima. Problem koji vide vlasnici srednjih preduzeća je da u često tenderi za javne nabavke ukрупnjeni i veliki pa sužavaju mogućnost za prijavljivanje i dobijanje istih.

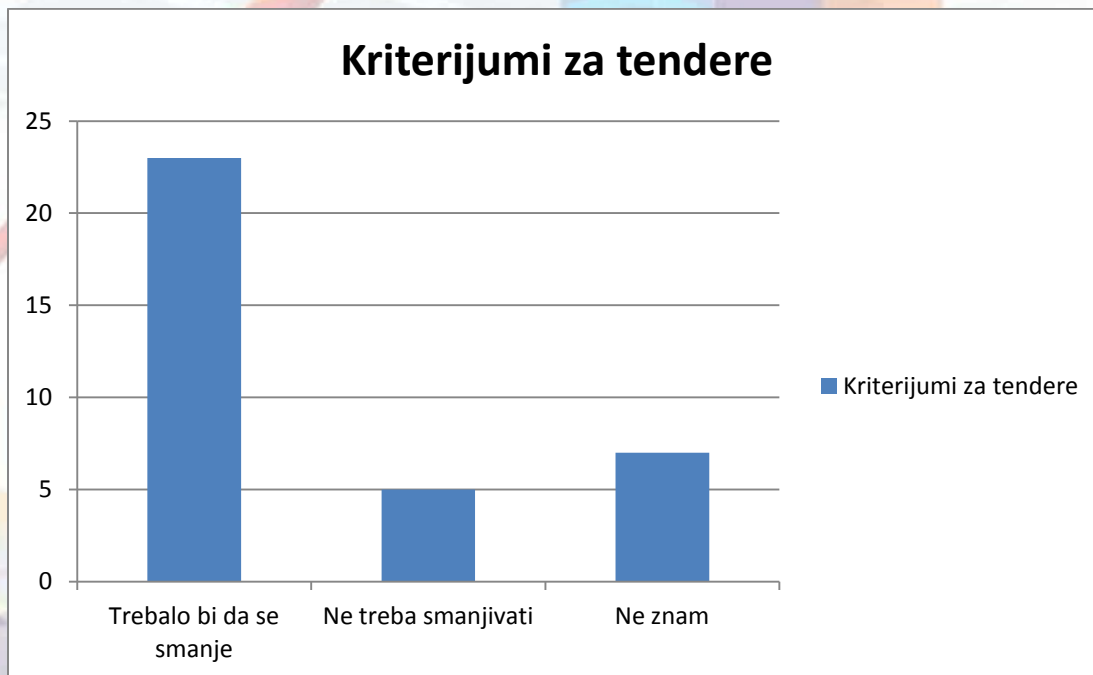
Grafikon

Ono što su privrednici i vlasnici malih i srednjih preduzeća naglasili kao problem je taj da su tenderi za javne nabavke uglavnom ukрупnjeni i da su nekad kriterijumi za učestvovanje na tenderima previsoki. Dešava se da na tenderima se traži od ponudjača da ima više od 20 ili 30 stalno zapošljenih radnika, što predstavlja ogroman problem jer se na javnim tenderima uglavnom javljaju građevinske firme koje uglavnom po potrebi i u zavisnosti od obima posla angažuju radnike i nemaju toliki broj stalno zapošljenih radnika.

Nešto oko čega su se svi privrednici složili je da bi se usitnjavanje tendera ili podela na nekoliko segmenata tkz: lotova pomoglo privrednicima na terenu da ispune date kriterijume za prijavljivanje na tenderima a i povećalo njihove šanse za dobijanje istih. Usitnjavanjem ili podelom tendera na lotove privrednici smatraju da bi im to povećalo šanse da budu konkurentni sa ponudama u odnosu na velike kompanije i firme koje se uglavnom javljaju na tenderima. "Nije moguće biti konkurentan sa velikim kompanijama kada su veliki tenderi, jer te kompanije poseduju sve od mehanizacije i pratećih mašina u svom vlasništvu dok mi moramo neku mehanizaciju ili mašine da pozajmljujemo i samim tim to povećava našu tržišnu cenu za određene radove a sa druge strane umanjuje šansu da poredimo na tenderu" rekli su privrednici.

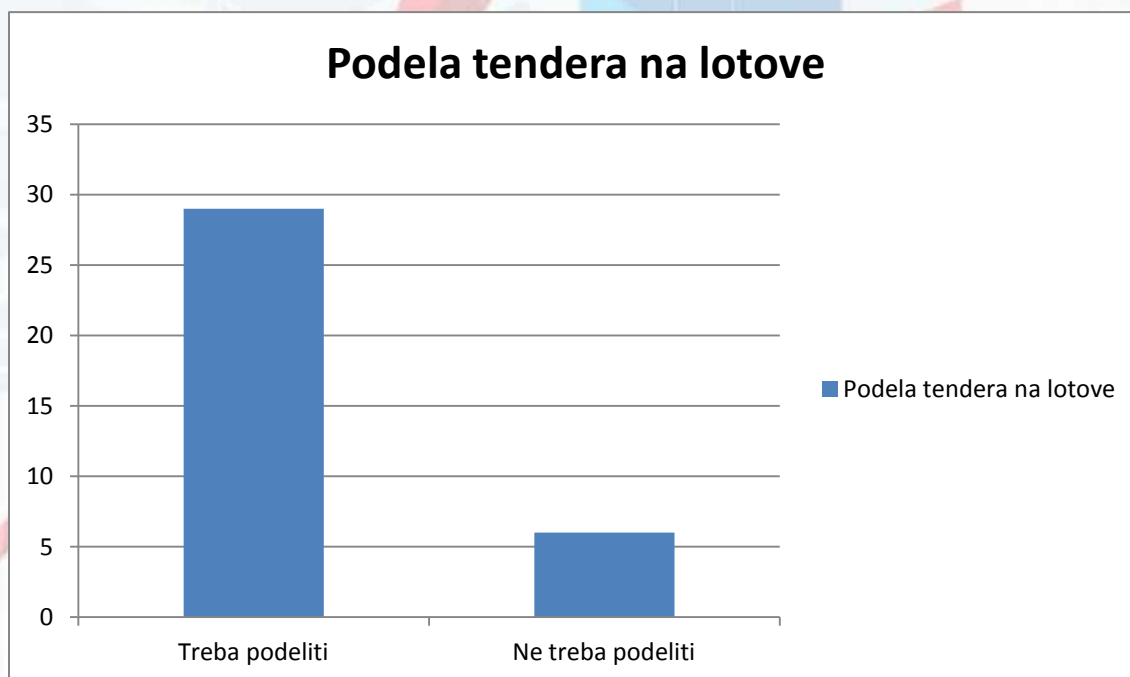
Grafikon

Sa druge strane službenici opština za javne nabavke kažu da su procesi javnih nabavki 100% transparentni i da sve pozive objavljuju na zvaničnim stranicama svojih opština a ujedno svi pozivi za javne nabavke se mogu naći na elektronskom portal e-nabavke koji obuhvata celo Kosovo. Takodje su napomenuli da kod privrednika i ne postoji neka velika zainteresovanost da se informišu i učestvuju na javnim tenderima i da se uglavnom na tenderima javljaju nekoliko srednjih preduzeća sa Severa Kosova i velike kompanije sa centralnog Kosova.

Važno je napomenuti da su opštinski službenici za javne nabavke rekli da se tenderi uglavnom ukрупnjavaju radi lakšeg praćenja radova, kvaliteta radova I nabavki predviđenih datim tenderom. Mnogo je lakše, kako su rekli, da se ima jedan veliki dobavljač za npr: nabavku kancelarijskog materijala za opštine nego da se to podeli na segmente I da bude više manjih dobavljača. Objašnjenje za ovakav stav, opštinski službenici za javne nabavke su dali u smislu da bi normalno funkcionisanje opštine moglo bilo ugroženo ukoliko bi imali jednog dobavljača za npr: tonere za štampače, drugog za papir za štampanje, trećeg za pisači repromaterijal (hemijske, flomasteri, sveske) itd. Tu još postoji opasnost da mali dobavljači ostanu bez zaliha u nekom trenutku gde je kod velikih dobavljača taj rizik sveden na minimum.

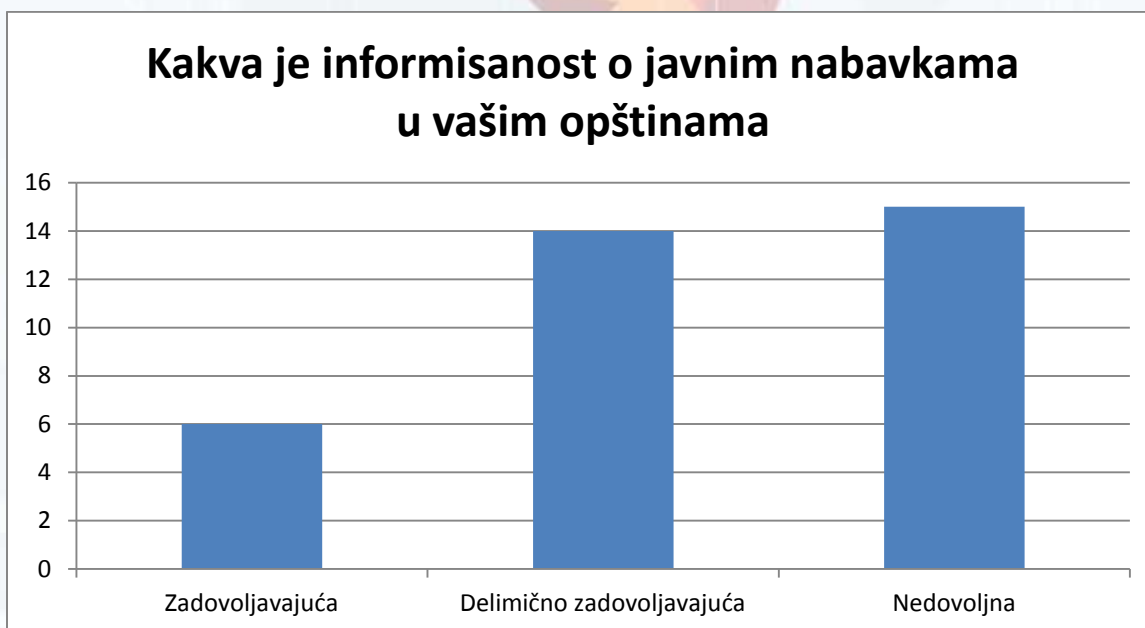
Grafikon

2. Predlozi za poboljšanje informisanosti privrednih subjekata o procesu javnih nabavki u opstinama.

Informisanost gradjana a pre svega privrednika I vlasnika malih I srednjih preduzeća na Severu Kosovao procesu javnih nabavki je izneta kao veliki problem. Kao jedan od problema se navodi da na Severu Kosova ne postoji neki zvaničan sajt na kome bi se nalazile sve informacije I pozivi vezani za javne nabavke. Iako sve 4 opštine na Severu Kosova imaju svoje službene opštinske stranice na kome se nalaze sve važne informacije vezano za tu opštinu, uključujući I pozive za javne nabavke, privrednici naglašavaju da to nije dovoljno.

Grafikon:

Ponekad kako kažu privrednici I ne mogu se naći sve potrebne informacije na sajtovima opština. Na sajtovima opština je obično objavljen samo poziv bez dodatnih informacija, što nije dovoljno da bi se imao uvid u kompletan poziv za javne nabavke, koji su kriterijumi I potrebna dokumentacija.

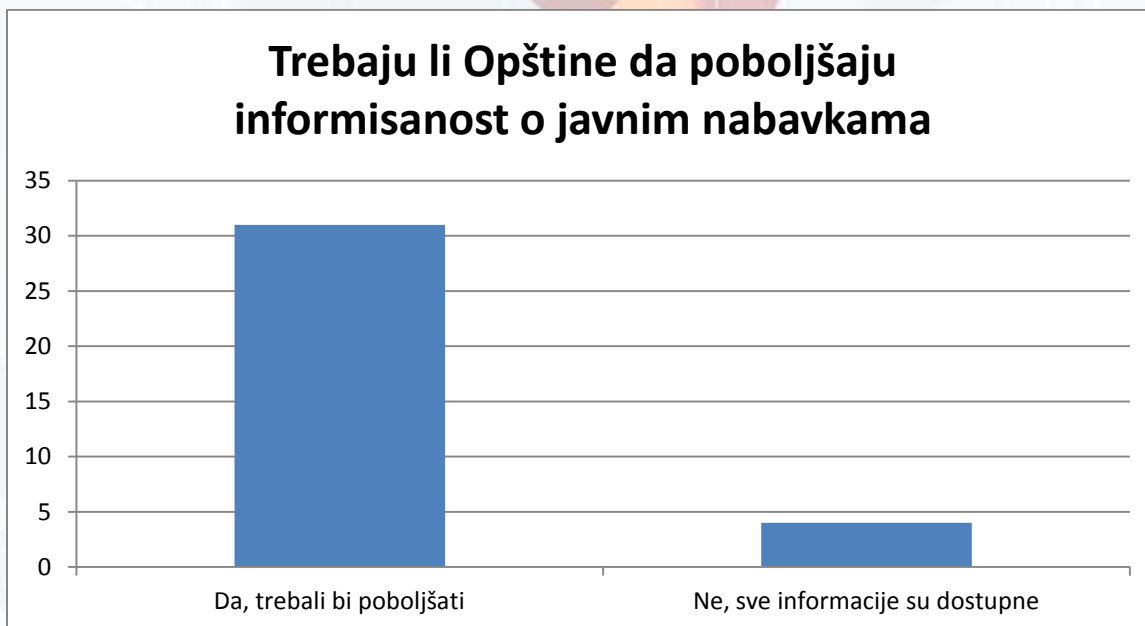
Nekada zbog ovakvih šturih informacija neki privrednici odustaju ili gube interesovanje za prijavljivanja na date tendere, kako oni sami kažu. Kada traže dodatne informacije od nadležnih institucija dobijaju odgovore” imate sve na sajtu, pogledajte”. Privrednici kažu da ovakav vid komunikacije sa nadležnim institucijama nije adekvatan I da protok informacija prema privrednicima mora da se unapredi I digne na viši nivo.

Privrednici su naveli da od činjenice hoće li na tenderu dobiti neka firma koja je registrovana u datoj opštini ima višestruke koristi, ne samo za privrednika koji je pobedio na tenderu već I sama opština kao I građani te opštine, jer su radnici koje zapošljavaju lokalne kompanije uglavnom iz pomenutih opština.

Ono što je u razgovoru sa privrednicima na Severa Kosova izašlo kao zajednička preporuka iz svih fokus grupa je da se informisanost o javnim pozivima I nabavkama mora poboljšati. Moraju se naći dodatne metode kako informisati sve privrednike o trenutnim tenderima I da im se olakša pristup tim informacijama.

Privrednici su takodje u velikom broju naglasili da bi dodatno podigli informisanost u region ukoliko bi se napravila jedna zajednička e-mail lista preko koje bi se informacije o trenutnim tenderima delile privrednicima.

Grafikon

U razgovoru sa opštinskim službenicima za javne nabavke na Severu Kosova dolazimo da je informisanost zadovoljavajuća, ali da postoji neka letargičnost i nezainteresovanost lokalnih privrednika da se informišu o svim dešavanjima u svojoj opštini, uključujući i o pozivima za javne nabavke.

Opštinski službenici su naveli da se svaki poziv bude objavljen na zvaničnoj web stranici opština i da sve dodatne informacije mogu naći na elektronskoj platformi e-nabavke (e-prokurimi.rks-gov.net) koja je u funkciji i na kojoj se nalaze sve informacije vezano za sve javne tendere na Kosovu a ne samo u opštinama na Severu Kosova.

3. Koliko ste upoznati sa platformom e-nabavke preko koje se rade javne nabavke

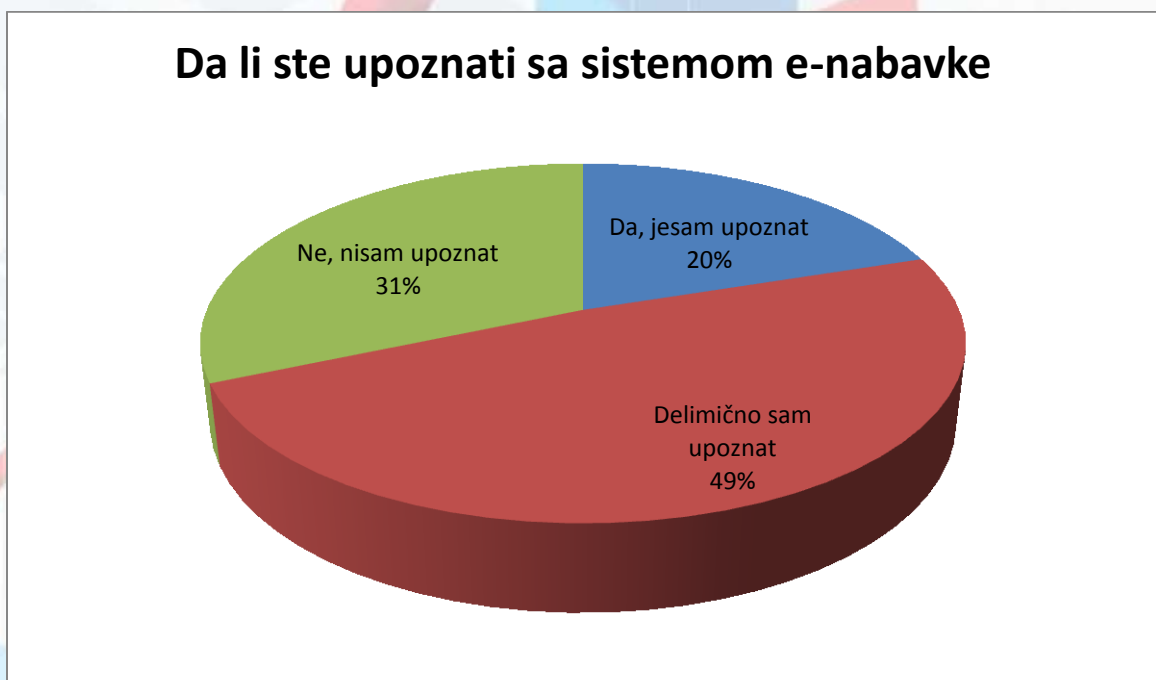
Platforma e-nabavke (e-prokurimi.rks-gov.net) je postala operativna u potpunosti u sve 4 opštine na Severu Kosova 2017. godine. Platforma predstavlja centralizovani sistem za javne nabavke na celom Kosovu. Na postojećoj platformi e-nabavke mogu se videti i naći svi pozivi za javne tendere u svim opštinama. Tu se takođe mogu naći svi podaci od kriterijuma, potrebne dokumentacije, broj prijavljenih ekonomskih subjekata na tim tenderima, ko je pobedio na tenderima itd.

Sve gore navedene informacije su dostupne svim građanima i organizacijama koje se bave nadgledanjem procesa javnih nabavki širom Kosova. Sama platforma e-nabavke je i osmišljena da proces javnih nabavki učini što transparentnijim kao i da smanji mogućnost

korupcije i ostalih nedozvoljenih radnji. Sam sistem e-platfome je osmišljen i da poboljša informisanost svih privrednika o svim javnim nabavkama i tenderima širom Kosova.

Iako je sistemom e-platfome sve gore navedeno obuhvaćeno i poboljšano, privrednici na Severu Kosova nisu u potpunosti upoznati sa sistemom e-nabavke. Kako su sami privrednici naveli nisu imali nikakvu obuku ili objašnjenje kako sama platforma funkcioniše i kako da pronadju tražene rezultate na samoj e platformi, dok neki nisu ni bili obavešteni da svi tenderi i javne nabavke moraju da idu preko sistema e-nabavki, poučeni starim sistemom da se sve ponude za javne nabavke i tendere mogu podneti i u štampanoj formi u kancelarijama opštinskih službenika za javne nabavke.

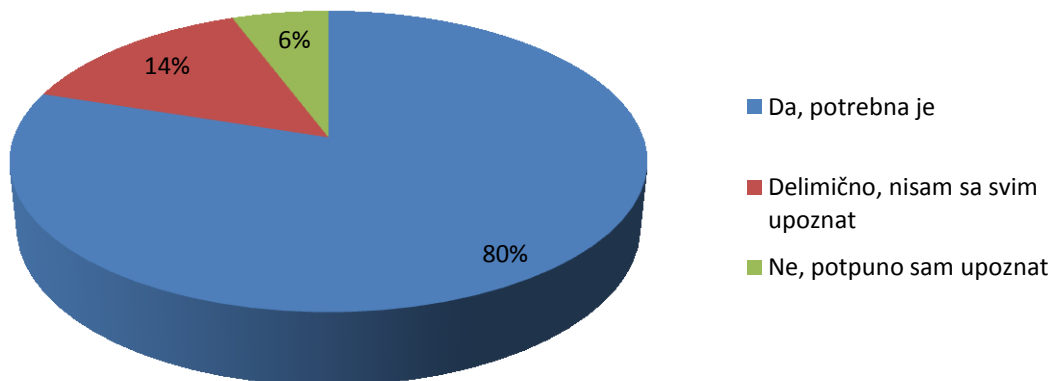
Grafikon

Privrednici su naglasili da je sistem e-platfome dosta komplikovan, pogotovo što im niko nije objasnio kako sam taj sistem e-platfome funkcioniše. Neki od privrednika su naglasili da je neophodno da se organizuje obuka privrednika na Severu Kosova kako koristiti i pristupiti sistemu e-nabavke kao ekonomski operateri i pravni subjekti koji su zainteresovani da uzmu učešće u sistemu javnih nabavki.

Grafikon

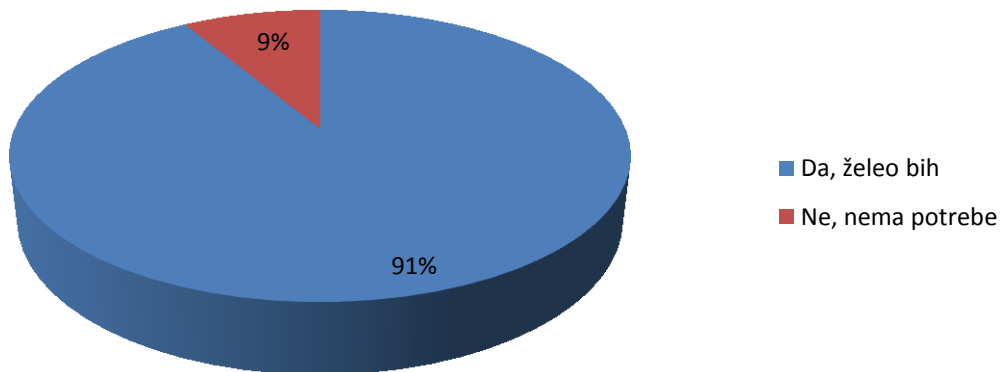
Da li vam je neophodna obuka o sistemu e-platforme za javne nabavke

Članovi fokus grupa su se jednoglasno složili da je neophodno organizovati obuku za korišćenje i registrovanje na platform e-nabavke, takođe su naglasili da bi opštinske kancelarije za javne nabavke trebali da pruže više podrške i pomoći lokalnim privrednicima tokom procesa prijave i konkurisanja na pozive javnih nabavki.

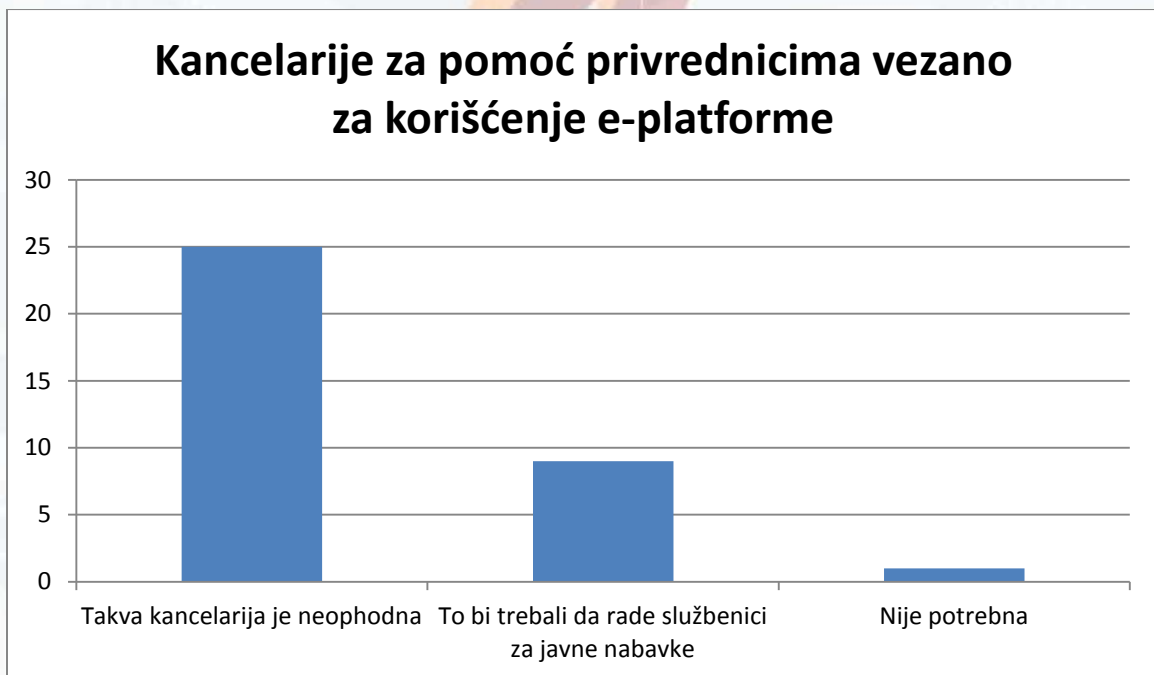
Grafikon

Da li bi želeli da Opštinske kancelarije organizuju obuke o platformi e-nabavke

Kao jedna od preporuka od privrednika izašao je predlog da se otvore kancelarije pri opštinama koje bi služili za pomoć lokalnim privrednicima za pristup platform e-nabavke kao i za pomoć pri kačenju potrebnih dokumenata na sajtu e-platforme.

Grafikon

Opštinski službenici za javne nabavke su naglasili da sa početkom upotrebe platforme za e-nabavke u opštinama na Severu Kosova njihov posao mnogo olakšan. Preko e-platforme se mogu naći sve neophodne informacije vezane za javne nabavke.

Sa početkom upotrebe e-platforme opštinski službenici su naglasili da je ceo proces javnih nabavki i tendera postao mnogo transparentniji, da svi mogu da vide priloženu dokumentaciju svakog ponuđača na platformi kao i da sve neophodne podatke vezano za sam tender ili javnu nabavku mogu isto naći na e-platformi.

Ono što su opštinski službenici naveli kao "manu" postojeće e-platforme je njena sporost. Neretko se dešava da je potreban ceo dan ili više dana da se prikače svi dokumenti na e-platfomi potrebni za određeni poziv ili tender. Ovakvo zagušenje same e-platforme objašnjavaju usled centralizovanosti same platforme i da se dešava da u više opština istovremeno se završavaju krajnji rokovi za prijavu na tenderima pa u isto vreme više pravnih lica kači potrebnu dokumentaciju na samoj e-platfomi.

Kao rešenje ovog problema, sporosti same e-platforme opštinski službenici navode da svakog privrednika u svojoj opštini savetuju da ne ostavljaju za zadnji dan prijavu i kačenje potrebne dokumentacije na e-platformi. Ono što je važno je da ima dovoljno vremena za ceo proces i da pravna lica treba da krenu sa popunjavanjem i kačenjem dokumenata od prvog dana objave nekog javnog poziva ili tendera.

Na opasku da su lokalni privrednici izneli stav da bi opštinske kancelarije trebale da pruže veću podršku u procesu registrovanja i kačenja svih dokumenata na e-platformi, opštinski službenici su se izjasnili da oni izlaze u susret koliko je to moguće lokalnim privrednicima. Takođe su naglasili da nije moguće da oni obavljaju posao umesto lokalnih privrednika i da oni postavljaju i kače njihova dokumenta za pozive za tendere, kao i usled prezauzetosti samih službenika (po jedan službenik za javne nabavke pri svakoj od 4 opština na Severu Kosova), jer i oni sami moraju sve to isto da urade za svaki objavljeni javni poziv nabavke ili tendera.

Opštinski službenici za javne nabavke složili su se sa zaključkom privrednika da je potrebna obuka za lokalne privrednike o korišćenju e-platforme kao i da bi otvaranje kancelarije pri opštini za pomoć privrednicima pri registrovanju i kačenju dokumenata na e-platformi bila od velike koristi.

Komentari

1. Imenovanje vida letargičnosti i nezainteresovanosti kod samih privrednika za dešavanja u njihovoj opštini ili region predstavljalo je prvi, težak izazov za sve fokus grupe. Privrednici koji su prihvatili da postoji letargija kod njih samih vezano za javne tendere i pozive a takvih je bilo 10 (oko 30%), ostali su uglavnom nalazili objašnjenje u slaboj informisanosti ili komplikovanosti same e-platforme.

2. „Okrivljavanje drugih“ u ovom slučaju uglavnom opštinu i sistem objave javnih tendera veoma je prisutno u situaciji kad privrednici reaguju sa pozicije da privrednici iz te opštine treba da imaju prednost u odnosu na druge jer oni utiču na razvoj lokalne ekonomije više nego privrednici iz drugih opština.

3. Značajno je podvući, kao deo opšteg okruženja u kome se javni pozivi i tenderi odvijaju velika većina privrednika i nije zainteresovana da uzme učešće na objavljenim tenderima. Pasivnost, nezainteresovanost, su često pravdani nepoverenjem u sistem i da „ne mogu oni to da dobiju, pa neće ni da pokušavaju“.

4. Deklerativno, skoro svi privrednici smatraju da je vrlo važno pratiti sve tokove javnih finansija kao i javne tendere i da ceo taj process mora biti još transparentniji i dostupniji svim građanima.

Međutim, dalja analiza njihove percepcije da „ne veruju u sistem“, da „ne mogu oni to da dobiju..“, ukazuje na brojne praznine i nedostatke između „da moraju da se prate javni tenderi“sa njihovom željom i motivacijom da to i rade.

5. Stereotipno pozivanje na teškoće koje postoje u sistemu e-platfome, na slabost informisanosti o javnim pozivima i tenderima kao i traženim kriterijumima su čest izgovor za ne činjenje i opravdavanje pasivnog odnosa prema prijavljivanju i učešću na tenderima.

6. Fokus grupe su u mnogome dale odgovore na pitanja koje je istraživanje postavilo, ali isto tako otvorila nove izazove za buduće aktivnosti.

Zaključci:

1. Istraživanje kroz fokus grupe otkrilo je veliki prostor neinformisanosti, nezainteresovanosti i predrasuda kod privrednika, kao i čitav spektar nedostataka u shvatanju vlastite uloge u odnosu i postupcima prema praćenju i učestvovanju na javnim tenderima.

2. Iako veliki broj privrednika na Severu Kosova kaže da ne postoji dovoljna informisanost i transparentnost o javnim pozivima i tenderima, smatra da bi kreiranje zajedničke e-mail liste svih privrednika na Severu Kosova koja bi služila za bolju informisanost samih privrednika i podstakla bi njihovu motivisanost da uzmu učešće na objavljenim tenderima.

3. Veliki broj privrednika takođe smatra da bi sveopštu situaciju na Severu Kosova vezanu za javne nabavke i tendere poboljšalo kad bi se organizovali redovniji sastanci opština sa privrednicima, gde bi opštine obavještavale privrednike o trenutnim projektima i tenderima ali i o projektima i tenderima koji se planiraju za trenutnu ili sledeću godinu. Na ovaj način privrednicima bi se dala mogućnost da se bolje pripreme za predstojeće javne pozive a i podiglo bi transparentnost same opštine.

4. Kvalitativno istraživanje, primenom fokus grupa, ukazalo je na potrebu javnog zalaganja za novu, kvalitetniju ulogu privrednika, kojima uspostavljanje modela dobre prakse u praćenju i uzimanja učešća na javne pozive i tenderetrebalo da postane sastavni deo profesionalnog angažmana.

5. Uočene činjenice ukazuju na potrebu za uspostavljanjem stalne edukacije za privrednike ali i opštinske službenike o svim novinama i inovacijama vezano za sistem e-platfome na kojoj funkcioniše sistem javnih nabavki i tendera.

6. Otvaranjem opštinskih kancelarija za rad i pomoć privrednicima vezano za prikupljanju potrebne dokumentacije i korišćenjem e-platfome za javne nabavke, umnogome bi olakšalo posao privrednicima i podigao njihovu zainteresovanost za učešće na tenderima.

7. Fokus grupama ustanovljeni stavovi privrednika i opštinskih službenika za javne nabavke u potpunosti daju legitimitet i održivost aktivnostima ovog projekta, koje će dokumentovati potrebu i uticati na uspostavljanje standarda za bolje praćenje i transparentnost samih javnih tendera.

Pripremio:
Srdjan Milojević
Programski Koordinator ACDC-a

KFOS

Fondacioni i Kosovës për Shoqëri të Hapur
Kosovo Foundation for Open Society
Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo

ACDC

Advocacy Center For Democratic Culture

Stavovi izneti u ovoj analizi su isključiva odgovornost Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC) i ne mogu se, ni u kom pogledu, uzeti za stavove Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS).

Kontakt:

Web-sajt: www.acdc-kosovo.org

E-mail: office@acdc-kosovo.org

E-mail: ngoacdc@gmail.com

Adresa: Čika Jovina 3, Severna Mitrovica

Telefon: +381(0) 64 11 77 871

Telefon: +381 (0) 44 539 852